

Περὶ τῆς ψαλτικῆς καὶ ἐκφωνητικῆς παραδόσεως τῶν Οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου

Α΄

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΨΑΛΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ τῶν Οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἐξαιρετικὰ εὐρεῖα βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ μουσικὴ παράδοση, καταγλαῖσμένη μὲ παμπληθεῖς, ἐκτενεῖς-ἐκτενεστάτες, καλοφωνικὲς συνθέσεις, δησαυρισμένες σὲ πολυπληθεῖς χειρόγραφους κώδικες, τὰ γνωστὰ Οἰκηματάρια, καὶ καταστρωμένες στὴν ἑκφάνση τοῦ κοντακαριακοῦ μέλους τῆς παπαδικῆς μελοποιίας.

Συγκεκριμένα, κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο ἐντοπίζονται ἐνδιαφέρουσες μελοποιήσεις μεμονωμένων Οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ἀπὸ τοὺς μελουργοὺς Μιχαὴλ Ἀνεώτη, Ἰωάννη Γλυκύ, Νικηφόρο Ἡθικό, Ἰωάννη Κουκουζέλη, Ξένο Κορώνη, Ἰωάννη Τζακνόπουλο, Μανουὴλ Χρυσάφη, κυρίως, ὅμως, ἐκπονοῦνται οἱ δύο πρῶτες ἐπώνυμες μελοποιήσεις πλήρους τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου· ἡ περίφημη, ἡ ξακουστὴ καὶ πολυδιαδεδομένη σύνθεση Ἰωάννου τοῦ Κλαδᾶ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξίσου σημαντικὴ μελοποίηση Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Πλουσιαδηγνοῦ, τὴν ὁποία πρόσφατα ἀπεκάλυψε ἡ ἔρευνα.

Ὁμοιοτρόπως συνεχίζεται ἡ παράδοση καὶ κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο, ὅπου καὶ πάλι ἀπαντοῦν εὐάριθμοι μελουργοί, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, οἱ Παναγιώτης ὁ Νέος Χρυσάφης, Μπαλάσης ἱερεὺς καὶ νομοφύλαξ, Ἀντώνιος ἱερεὺς καὶ Οἰκονόμος, Πέτρος Μπερεκέτης, Πέτρος Πελοποννήσιος, Παρθένιος Μετεωρίτης, Δημήτριος Λῶτος, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται μὲ τὴ μελοποίηση μεμονωμένων Οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου. Τὸ μουσικολογικὸ, ὅμως, ἐνδιαφέρον μεταπίπτει εὐλογα σὲ δύο ἀκόμη πλήρεις μελοποιήσεις τῶν εἰκοσιτεσσάρων Οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ποὺ φιλοπονοῦνται, μάλιστα, σὲ περιφερειακὰ μουσικὰ κέντρα·

τὴν Κρήτη καὶ τὴν Λάρισα. Ἡ ἀναφορά, βεβαίως, ἐδῶ γιὰ τὶς συνθέσεις Βενεδίκτου τοῦ Ἐπισκοποπούλου καὶ Ἀναστασίου τοῦ Ραψανιώτου ἀντιστοιχῶς.

Ἀπὸ τὴν ὀγκώδη αὐτὴ μελικὴ παραγωγή, μόνον ἡ σύνδεση Ἰωάννου λαμπαδαρίου τοῦ Κλαδᾶ ἀλλὰ καὶ ὀρισμένα ὁμοειδῆ ποιήματα τῶν Ἰωάννου Κουκουζέλη, Μανουὴλ Χρυσάφη, Μπαλασίου ἱερέως, Πέτρου Μπερεκέτη καὶ Πέτρου Πελοποννησίου παραδόθηκαν ἐξηγημένα στὴ Νέα Μέθοδο· τὸ σύνολο, πάντως, τῶν συγκεκριμένων συνθέσεων παραμένει –ἐκτὸς δύο ἐξαιρέσεων– ἀνέκδοτο. Πρόκειται, ἀναμφίβολα, περὶ πραγματικοῦ «μουσικοῦ θησαυροφυλακίου», ἀγνώστου δυστυχοῦς στοὺς πολλούς, τὸ ὁποῖο, βεβαίως, μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἀπασχολεῖ τὴ σύγχρονη μουσικολογικὴ ἔρευνα. Καὶ πρέπει ἐδῶ νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὸ πολυπληθὲς σχετικὸ ὕλικὸ εἶναι πλέον εὐκόλα προσβάσιμο καὶ πρόσφορο γιὰ περαιτέρω μελέτη, χάρις στὴν ἀρμόδια διδακτορικὴ διατριβὴ τῆς Φλώρας Κρητικῆς¹.

1. Βλ. ΚΡΗΤΙΚΟΥ, Ὁ Ἀκαθίστος Ὕμνος, ὅπου (καὶ κυρίως στὶς σσ. 23-42, 96-100 [χειρόγραφη παράδοση τῶν Οἰκηματαρίων], 113-196 [μελικὴ παραγωγή βυζαντινῆς περιόδου (στὶς σσ. 176-196 περὶ τῆς συνθέσεως Ἰωάννου τοῦ Πλουσιαδηνοῦ)], 197-239 [μελικὴ παραγωγή μεταβυζαντινῆς περιόδου] καὶ 241-250 [ἐξηγήσεις]) ἀναπτύσσονται ἐκτενέστερα, ὑποστηριγμένα καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητη βιβλιογραφικὴ τεκμηρίωση, ὅσα πολὺ συνοπτικὰ ἐξετέθησαν ἀνωτέρω. Νὰ προστεθεῖ μόνον ἐδῶ ὅτι τὶς μνημονευθεῖσες δύο ἐξαιρέσεις ἐκδομένων Οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου στοιχειοθετοῦν οἱ Οἰκοὶ: Σῶσαι θέλων τὸν κόσμον Ἰωάννου τοῦ Κλαδᾶ (τὸν ὁποῖο δημοσίευσε ὁ ΣΤΑΘΗΣ, *Ἡ καταλογογράφησις*, σσ. ιθ'-λς) καὶ Ξένον τόκον ἰδόντες Πέτρου λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου (ὁ ὁποῖος κατὰ μὲν τὴν ἐξήγησιν Γρηγορίου τοῦ Πρωτοψάλτου δημοσιεύθηκε στὴν περίφημη μουσικὴ ἔκδοσιν Πανδέκτη 3 (1851), σσ. 268-283, κατὰ δὲ μία νεώτερη ἐξήγησιν τοῦ διδασκάλου Σίμωνος Καρᾶ καταχωρίσθηκε στὶς ἀκόλουθες μουσικὲς ἐκδόσεις ΚΑΡΑ, *Ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου*, σσ. 286-323 [ὅπου, στὴ σ. 286, καὶ ἡ ὑποσελίδια σημείωσιν τοῦ Καρᾶ: «ἐξήγησα ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 31 κώδικά μου, ἰδιόχειρον Πέτρου Πρωτοψάλτου»] καί: ΚΑΡΑ, *Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου*, σσ. 123-139 [στὴν πρώτη ἔκδοσιν ὁ Οἶκος παρατίθεται μετὰ διπλῆς συνηχητικῆς γραμμῆς, ἐνῶ στὴ δευτέρῃ σὲ ἀπλὴ μουσικὴ γραφῇ]). Πρόσφατα κυκλοφορήθηκε καὶ ὁ Οἶκος: Ψάλλοντές σου τὸν τόκον Πέτρου μελωδοῦ τοῦ Μπερεκέτη, ὑπὸ τὴ γενικὴ ἐπιμέλεια τοῦ ΧΑΤΖΗΠΑΚΟΥΜΗ, *Ὀκτάηχα μέλη* III. 5 & 6, ὅπου στοὺς μὲν δύο ψηφιακοὺς δίσκους τῆς ἐκδόσεως τὸν Οἶκο ψάλλουν οἱ Ἀγιορεῖτες μοναχοὶ Ἀντίπας καὶ Ἀμφιλόχιος, στὸ δὲ συνοδευτικὸ αὐτῆς βιβλίδιο καταχωρίζονται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, μουσικολογικὰ σχόλια γιὰ τὸ μέλος (σσ. 13-28), καθὼς καὶ πλῆρες τὸ μουσικὸ κείμενο τῆς ἐν λόγῳ συνθέσεως (σσ. 37-116) ἀπὸ τὸν κώδικα ΕΒΕ-ΜΠΤ 754, φφ. 285^v-305^v.

Από τὰ ἀδρομερῶς ἐκτεθέντα ἐδῶ δεδομένα τῆς περὶ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς μουσικῆς παραδόσεως ἔχω προσωπικῶς τὴν πεποίθησιν ὅτι δύο καίρια καὶ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα μεταλαμβάνονται ἀβίαστα στὴν ἀντίστοιχη σύγχρονη μουσικὴ κατάσταση καὶ κανοναρχοῦν ὅχι μόνον τὸ μέτρο τῆς εὐδύνῃς μας ἔναντι τῶν προγενεστέρων ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνδεδειγμένη σήμερα μελικὴ συμπεριφορὰ μας:

-1-

Ἐν πρώτοις τὸ ἦθος ἢ φρόνησις, ἢ σύνεσις καὶ κυρίως ἡ γνώσις, ὡς ἀρετὲς ποὺ διέκριναν συλλήβδην τοὺς μνημονευθέντες μελουργοὺς, εἶναι ιδιαίτερα διδακτικά, ἐγγενῆ ἢ ἐπίκτητα, χαρίσματα γιὰ τοὺς συγχρόνους ἱερεῖς καὶ ψάλτες. Γιὰ νὰ περιγραφεῖ καὶ κατανοηθεῖ αὐτὸ τὸ ἰδιαιτέρο ἦθος εἶναι χρήσιμες ἐδῶ ὀρισμένες μαρτυρίες: ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, σχετικὰ μὲ τὴν πρώτη περίοδο τῆς περὶ τὸν Ἀκάθιστο Ὑμνο μελικῆς δραστηριότητος, ἐνδεικτικὴ καὶ πολυσήμαντη εἶναι ἡ ἀκόλουθη παρατήρησις τοῦ βυζαντινοῦ μαῖστορος Μανουὴλ Δούκα λαμπαδαρίου τοῦ Χρυσάφης, καταγεγραμμένη στὴ γνωστὴ θεωρητικὴ συγγραφὴ του:

«Τῶν οἰκῶν δέ γε πρῶτος ποιητὴς ὁ Ἀνεώτης ὑπῆρξε καὶ δεύτερος ὁ Γλυκὺς, τὸν Ἀνεώτην μιμούμενος· ἔπειτα τρίτος ὁ Ἡδικὸς ὀνομαζόμενος, ὡς διδασκάλους ἐπόμενος τοῖς προειρημένους δυσὶν καὶ μετὰ πάντας αὐτοὺς ὁ χαριτώνυμος Κουκουζέλης, ὃς εἰ καὶ μέγας τῷ ὄντι διδάσκαλος ἦν καὶ οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ παραχωρεῖν εἶχε τῆς ἐπιστήμης, εἶπετο δ' οὖν ὅμως κατ' ἔχρος αὐτοῖς καὶ οὐδέν τι τῶν ἐκείνοις δοξάντων καὶ δοκιμασθέντων καλῶς δεῖν ᾤετο καινοτομεῖν. διὸ οὐδὲ ἐκαινοτόμει. ὁ δὲ λαμπαδάριος Ἰωάννης, τούτων ὕστερος ὢν καὶ κατ' οὐδὲν ἐλαττούμενος τῶν προτέρων, καὶ αὐταῖς λέξεσι γράφων ἰδίᾳ χειρί, ἔφη· Ἀκάθιστος ποιηθεῖσα παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου λαμπαδαρίου τοῦ Κλαδᾶ, μιμουμένη κατὰ τὸ δυνατόν τὴν παλαιὰν ἀκάθιστον. καὶ οὐκ ἡσχύνετο γράφων οὕτως, εἰ μὴ μᾶλλον καὶ ἐσεμνύνετο καὶ τοῖς λοιποῖς ὥσπερ ἐνομοθετεῖ διὰ τοῦ κατ' αὐτὸν ὑποδείγματος τοῦ τῶν παλαιότερων ζήλου μηδ' ὅλως ἐξίστασθαι, μηδὲ καινοτομεῖν τι παρὰ τὰ καθάπαξ δόξαντα καλῶς ἔχειν αὐτοῖς»².

2. Βλ. Χρυσάφης, σ. 44¹⁴³⁻¹⁶⁰.

Ιδιαίτερα εϋγλωττη εἶναι, ὁμοίως, καὶ ἡ ἀρκτική ἀναγραφὴ τῆς συνθέσεως τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Πλουσιαδηνοῦ, ὅπως παραδίδεται στὸν μοναδικό, πρὸς τὸ παρὸν γνωστό, κώδικα ποὺ μᾶς γνωρίζει τὸ συγκεκριμένο ποίημα:

Ἀκάθιστος ἀκολουθία ψαλλομένη τῇ ζ' τῆς Ε' ἐβδομάδος τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ Μαρτίου ταῖς κε' εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου· ποιηθεὶς παρὰ κυροῦ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Πλουσιαδηνοῦ ἄρχοντος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ πρωτοπαπᾶ τῆς περιωνύμου τῶν νήσων Κρήτης. Μὴ νομισάτω τις ὅτι καταφρονοῦντες τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους καὶ μακαρίους ἄνδρας ἐποιήσαμεν τοὺς οἴκους τούτους, ἐπειδὴ παρ' ἐκείνων πεποιήνται καὶ κάλλιστα· καὶ γὰρ ἄδειαν ἕκαστος ἔχει μόνον εἰ δύνατο ποιεῖν ὅπερ βούλεται. Ὡσπερ εὐρίσκομεν τῶν παλαιῶν τὸ αὐτὸ ἕκαστον διαφόρως ποιήσαντα· ὡς τό' Ἰνα τί καὶ Κορώνης καὶ Κουκουζέλης· καὶ τό' Ἀκατάληπτόν ἐστι καὶ Κουκουζέλης καὶ λαμπαδάριος· καὶ ἄλλα πλεῖστα. ἄλλο τι ἐν τοῖς παλαιοῖς οἴκοις δύο τινά εἰσι· πρῶτον ὅτι ἐκεῖνοι τεχνικότερως καὶ ἀκριβεστέρως ποιῆσαι βουλόμενοι ἀπέτυχον τοῦ ἡδέος τῆς ἀκροάσεως· δεύτερον ὅτι οὐ πάντα τὰ γράμματα τῶν οἴκων ἐποίησαν· ὅθεν ἡμεῖς τῇ ὁμαλῇ καὶ ἡπίᾳ θέσει διὰ τὸ ἡδονικὸν τῆς ἀκροάσεως μελουργήσαντες, καὶ πάντα τὰ γράμματα ἐποιήσαμεν³.

Ὑπὸ τοῦ ἰδίου πνεύματος διακατέχεται, τέλος, καὶ ὁ Βενεδικτός Ἐπισκοπόπουλος· ἰδοὺ πῶς περιγράφεται ἡ ἔγνοια καὶ τὸ μέλημα ποὺ τὸν ὀδήγησε στὴν ἐκ νέου μελοποίησιν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, στὸν μοναδικό, πρὸς τὸ παρὸν καὶ πάλι γνωστό, ἀγιορειτικὸ κώδικα ποὺ διέσωσε τὴν συγκεκριμένη σύνθεσιν:

Κυροῦ Βενεδίκτου Ἐπισκοποπούλου οἱ εἰκοσιτέσσαρες οἴκοι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ποιηθέντες παρὰ τινων παλαιῶν διδασκάλων ἐντέχνως καὶ μεθοδικῶς, πλὴν εἰς πλάτος, καὶ διὰ τοῦτο οἱ νῦν οὐ ψάλλουσιν τούτους· λέγω δὲ διὰ ραθυμίας, ἕτεροι δὲ πάλιν δι' ἀπραξίαν (τοσοῦτον παρὰ πάντων ἀργώσιν). Ἐδοξε γοῦν κάμοι ἵνα μὴ ἀνενέργητοι μείνωσι εἰς τὸ ἐξῆς, παρὰ τινων εὐλαβῶν εἰς δόξαν αὐτῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀλλὰ μᾶλλον ψάλλεσθαι,

3. Βλ. Σινᾶ 1575, φ. 4^{rv}.

Βενεδίκτω πρεσβυτέρω τῷ Ἐπισκοποπούλῳ συνδέσαι καὶ γράψαι ὡς ἐν βραχεὶ ἐπακολουθῶν τὰς ἐκείνων μεθόδους, καὶ τοῦτο οὐ καταφρονῶν ἐκείνους, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαινῶν καὶ μακαρίζων τὰ πλεῖστα⁴.

Ἐάν, λοιπόν, ἓνας μελουργὸς τοῦ διαμετρήματος τοῦ Κουκουζέλη «οὐδόλως ἐκαινοτόμει», ἐὰν ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ Κλαδάς «οὐκ ἡσχύνετο εἰ μὴ μᾶλλον καὶ ἐσεμνύνετο» μιμούμενος τοὺς παλαιότερους διδασκάλους, ὁ δὲ Βενέδικτος Ἐπισκοπόπουλος «ἐπηκολούθει καὶ οὐ κατεφρόνει τὰς ἐκείνων μεθόδους» καὶ ἐάν, τέλος, ὁ Πλουσιαδηνὸς «ἀπολογεῖται» σχεδὸν γιὰ τὴν ἰδική του νέα μελοποίηση, σημειώνοντας ἐναγωνίως «μὴ νομισάτω τις ὅτι καταφρονῶ τοὺς παλαιούς ἐκείνους καὶ μακαρίους ἄνδρας», ἀντιλαμβανόμαστε συνεκδοχικὰ ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι σήμερα ἡ δική μας στάση.

—2—

Μιὰ δεύτερη χρησιμώτατη μουσικὴ πληροφορία ποὺ ἀντλοῦμε ἀπὸ τὴν ὅλη παράδοση τοῦ μέλους τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου ἀναφέρεται στὸν ἦχο κατὰ τὸν ὁποῖο παραδίδονται μελοποιημένες οἱ παντοῖες καλοφωνικὲς συνθέσεις τῶν Οἰκῶν. Προσεκτικὴ παρατήρηση τοῦ συνόλου τῶν ὑφισταμένων ποιημάτων μᾶς πείθει ὅτι ὁ ἦχος ποὺ σαφῶς ὑπερτερεῖ εἶναι ὁ τέταρτος, στὶς ποικίλες του ἐκδοχές: αἰφνης, σὲ ἦχο πλάγιο τοῦ τετάρτου μελοποιεῖται σταθερά (ἐκτὸς δύο ἐξαιρέσεων) τὸ προοίμιο τοῦ κοντακίου, τὸ γνωστό: *Τῇ Ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια γενικώτερα*, ὅμως, στὴ διατονικὴ του μορφή, ὡς κύριος ἢ πλάγιος, ἀλλὰ καὶ στὴ χρωματικὴ του ἐκδοχή, ὑπὸ τὸ χρῶμα τοῦ δέματος τοῦ νενανῶ, ὁ τέταρτος χαρακτηρίζει τὶς περισσότερες συνθέσεις τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ὡς ὁ κατ' ἐξοχήν, ἄλλωστε, «θεοτοκίος» ἦχος⁵.

4. Βλ. Κουτλουμουσιῦ 448, φ. 2^ο.

5. Ἀναλυτικὴ καταγραφή τῶν ἡχῶν κατὰ τοὺς ὁποίους ἔχουν διαχρονικὰ μελοποιηθεῖ οἱ Οἰκοὶ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου βλ. στὴ μνημονευθεῖσα διατριβὴ τῆς ΚΡΗΤΙΚΟῦ (πρὸ βλ. κυρίως σσ. 278-283). Ἄς διευκρινισθεῖ, εἰδικώτερα, ἐδῶ ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἐπισημανθεῖσες δύο ἐξαιρέσεις τοῦ γενικοῦ κανόνος τῆς εἰς ἦχον πλ. δ' μελοποιήσεως τοῦ προοιμίου *Τῇ Ὑπερμάχῳ...*, καταγράφονται μόλις κατὰ τὸ 6' ἡμῖς τοῦ 19' αἰῶνος, πρῶτον ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Παρθένιο τὸν Μετεωρίτη (ὁ ὁποῖος παραδίδει σύνδεση σὲ ἦχο α') καὶ δεύτερον ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Ραφανιώτη (ὁ ὁποῖος μελοποίησε τὸ ἐν λόγῳ προοίμιο σὲ ἦχο βαρύ). Ἀντίθετα ἀπὸ τὴ σύνδεση Ἀναστασίου τοῦ Ραφανιώτου (ἡ ὁποία πα-

B'

Ἡ σύγχρονη (ἐκφώνητική πλέον καὶ ὄχι ψαλτική) μουσικὴ παράδοση τῶν Οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου εἶναι γνωστὴ καὶ οἰκεία σὲ ὅλους μας· ἔτσι, θὰ περιορισθῶ ἐδῶ σὲ γενικὲς μόνον ἐπιστημάνσεις.

-1-

Προξενεῖ, κατ' ἀρχάς, ἰσχυρὴ ἐντύπωση τὸ γεγονὸς ὅτι ὅσοι κατὰ τὸ παρελθὸν ἀσχολήθηκαν μουσικολογικὰ μὲ τὸ συγκεκριμένο θέμα σκιαγράφησαν τὴν ὑφισταμένη κατάσταση μὲ τὰ πλέον μελανὰ χρώματα· «νέον ὕψος καὶ νέα ἡθὴ μουσικὰ τείνουν ν' ἀφανίσουν τὴν παλαιὰν ἐμμελῆ ἀπαγγελίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, δημιουργοῦντα κυκεῶνα ἀκουσμάτων, μὴ συμβάλλοντα εἰς τὴν μουσικὴν ἐνότητα ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ λατρείᾳ», ἔγραψε σχετικὰ ὁ μακαριστὸς διδάσκαλος Σίμων Καρᾶς⁶, ἐνῶ ὁ καθηγητὴς Γρ. Θ. Στάθης παρατήρησε παρεμφερώς ὅτι· «ἡ μελικὴ ἐπιτήδευση καὶ ἡ ποικιλία τῶν κλιμάκων στὶς ὁποῖες ψαλμωδεῖται [ὁ Ἀκάθιστος] ἀπ' τὴ πλειονότητα τῶν κληρικῶν στοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος, ὁδηγοῦν σὲ ὑπερβολὲς καὶ ἀπομακρύνουν ἀπ' τὴ σεμνὴ ἀπαγγελίαν τῶν οἰκῶν»⁷. Τέλος, ὁ καθηγητὴς Ἀντώνιος Ἀλυγιζάκης, σὲ πρόσφατη σχετικὴ ἀνακοίνωσή του, ὁμιλεῖ γιὰ τὴν «ἀσυδοσία τῆς μουσικῆς ἐκφώνησης τῶν οἰκῶν τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου καὶ τῶν ἐφύμνιων τοῦ “Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε” καὶ “Ἀλληλούϊα” [ποῦ] ἐγείρει προβληματισμὸ γιὰ τὸν θεολογικὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν αἰσθητικὴ τῆς λειτουργικῆς μουσικῆς»⁸.

ραμένει ἀνεξήγητη στὴ Νέα Μέθοδος καί, βεβαίως, ἀνέκδοτη), ἡ ἀντίστοιχη Παρθενίου τοῦ Μετεωρίτου ἐξηγήθηκε, πρὸ δεκαετίας περίπου, ἀπὸ τὸν Γρ. Θ. Στάθη καὶ δημοσιεύθηκε, μάλιστα, σὲ ὁκτώ (α'-η') σελίδες, παρέμβλητες στὴν ἐκδόση· *Παρθέσιος Μετεωρίτης* (ἡ ἴδια ἀναδημοσιεύεται, πανομοιότυπα, καὶ στὶς σσ. 365-372 τοῦ τόμου *Τιμὴ πρὸς τὸν διδάσκαλον*). Σημειῶνω ἐπιπροσθέτως, γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πράγματος, ὅτι στὴ μουσικὴ ἐκδόση *Πανδέκτη* 1 (1850), σσ. 392-406, δημοσιεύεται ἐπίσης τὸ προοίμιον *Τῇ Ὑπερμάχῳ...* τῆς Ἀκαθίστου ἀκολουθίας Ἰωάννου τοῦ Κλαδᾶ [ἐκεῖθεν ἀναδημοσιεύθηκε καὶ στὸ *Ταμεῖον Ἀνθολογίας* (1980^{Α.3}), σσ. 513-527].

6. Βλ. Σίμωνος Καρᾶ, κείμενο στὸ ὀπισθόφυλλον τοῦ δίσκου βινυλίου *Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου*.

7. Βλ. Γρ. Θ. Στάθη, κείμενο στὸ φυλλάδιον τοῦ διπλοῦ δίσκου βινυλίου *Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος καὶ ἡ Σταυροπροσκύνηση*, σ. 8.

8. Βλ. ΑΛΥΓΙΖΑΚΗΣ, *Ἡ ἐκφώνητικὴ ψαλτικὴ πράξις*, σ. 97.

-2-

Εἶναι, νομίζω, προφανές ὅτι οἱ εὐθύνες προβάλλουν ἀμφοτέρωθεν ἐκ μέρους τῶν κληρικῶν μας, καὶ δὴ τῶν μουσικολογιωτάτων, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων δὲν ἀπαγγέλλουν ἀλλὰ ψάλλουν τοὺς Οἴκους τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου καὶ μᾶς παρωθοῦν ἐνίοτε νὰ παραφράσουμε τὰ λόγια ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης ἐπισφραγίζει τὴν ἄκρως χαριτωμένη σκιαγράφηση τῆς μορφῆς τοῦ κυρ Ἀλεξανδρῆ τοῦ ψάλτου· «προκριτωτέρα ἢ ἀμουσία τῆς δοκησιμουσίας»⁹. Ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν ψαλτῶν μας, ὁ ὑπερβάλλον ζῆλος τῶν ὁποίων τοὺς ὁδηγεῖ ὄχι μόνον σὲ μελικές ἐκτροπές ἐπὶ συγκεκριμένων σημείων τοῦ προσαλλομένου κανόνος Ἰωσήφ τοῦ ὑμνογράφου, ἀλλὰ κυρίως σὲ παραχάραξη τοῦ παραδεδομένου μέλους τῶν ἐφυμνίων *Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε καὶ Ἀλληλούια*, μὲ τὴν ἐπιβολὴ ὑπερβολικῶν καὶ ἐξωγενῶν μουσικῶν ψιμυθίων, χάριν φωνητικῆς ἐπιδείξεως καὶ ἐντυπωσιασμοῦ. Ὁ λόγος ἐδῶ δὲ ἦταν δυνατὸν νὰ τεκμηριωθεῖ μὲ πληθώρα παραπομπῶν στὶς παμπληθεῖς σχετικὲς ἐκδόσεις, δηλαδὴ μουσικὰ βιβλία, κασέτες, δίσκους βινυλίου καὶ ψηφιακοὺς δίσκους· ἐπὶ τοῦ παρόντος, πάντως, παρακάμπω αὐτὸ τὸ ἐγχεῖρημα.

Ἰδού, λοιπόν, ὀρισμένα θέματα πρὸς συζήτηση καὶ περαιτέρω προβληματισμό· σὲ κάθε περίπτωσιν, τὸ ζητούμενο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν τοποθέτηση τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου στὶς ὀρθὲς μουσικολογικὲς θέσεις τῆς, ποὺ διακρίνουν τὸ ψαλτικὸ ἀπὸ τὸ ἐκφωνητικὸ τμῆμα τῆς· ἡ σαφὴς ψαλμώδηση τοῦ κανόνος κατὰ σύντομο ἢ ἀργὸ εἰρμολογικὸ μέλος ποὺ καθορίζεται συγκεκριμένα ἀπὸ τοὺς δεδομένους εἰρμούς, καταστέφεται ἀπὸ τὸ ἀργὸ παπαδικό-κοντακαριακὸ μέλος τοῦ προοιμίου *Τῇ Ὑπερμάχῳ*, τῇ μόνῃ οὐσιαστικῇ ἀνάμνησιν-ἀπόηχον τῆς παλαιᾶς μουσικῆς παραδόσεως τοῦ εἵδους· ἡ λιτὴ καὶ ἀνεπιτήδευτη ἐμμελὴς ἀπαγγελία τῶν Οἴκων τοῦ Ἀκαθίστου (καὶ τῶν εὐχῶν *Ἀσπιλε-Καὶ δὸς ἐὰν ἡ ἀκολουθία τελεῖται*, ὡς συνήθως, μετὰ Ἀποδείπνου) στὸ δεύτερο μέρος τῆς ἀκολουθίας, ὑποκρουομένη ἀπὸ τὰ ἀπέριττα ἀνακλῶμενα

9. Πρὸβλ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ, Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, σ. 295.

ἐφύμνια, ικανοποιεῖ –ἀδέσμευτη ἀπὸ ὁποιαδήποτε μελική ἐξάρτηση– τὸν πόθο πρὸς ἀνύμνηση τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὸ γεγραμμένο· «Σῶν ἐφυμνίων κόρος οὐ προσγίγνεται πιστοῖς τοῖς εὐαγέσι, κόρη πάνσεμνε· τὸν πόθον πόθος ἄλλος διαδέχεται, πρὸς αἴνεσίν σου, μῆτερ, Λόγου ἄλοχε»¹⁰.

10. Βλ. Θεοτοκάριον, σ. 144 (ὕμνος ὅς: «Εἰς τὴν Πανύμνητον Κόρην»).